

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
412-6/2024

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 9441 датум: 11. април 2024. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети Полицијској управи у Смедереву

Београд, април 2024. године

САДРЖАЈ

1.	УВОД	3
1.1.	МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ	3
1.2.	ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ	4
1.3.	ТОК ПОСЕТЕ	4
1.4.	САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ	4
1.5.	ПОСЕТА ЦПТ	4
2.	УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ	6
2.1.	ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА ЦПТ	6
2.2.	ДРУГА ПИТАЊА	18

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и Кликаktiv – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 82/22.

1.2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Смедереву: седиште ПУ и Саобраћајна полицијска испостава
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	9. фебруар 2024. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Тематска посета
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поступања по препорукама Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ)
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Ненајављене посете
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Ивана Босиљчић, <i>Стручна служба Заштитника грађана</i>

1.3. ТОК ПОСЕТЕ

У уводном разговору са полицијским старешинама представљен је тим НПМ и циљ посете. Потом су чланови тима од полицијских службеника прибавили информације од значаја за предмет овог извештаја и остварили увид у релевантну документацију. С обзиром да се лица доводе на задржавање у СПИ Смедерево из других полицијских станица у оквиру ПУ Смедерево – полицијских станица Велика Плана и Смедеревска Паланка, копија документације о задржавању се чува у СПИ, па је НПМ имао могућност да изврши увид и у документацију о задржавању које су одредиле ове полицијске станице.

У СПИ Смедерево тим НПМ је обишао просторије за задржавање лица. Током посета нису затечена доведена ни задржана лица.

1.4. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Сви полицијски службеници су остварили пуну сарадњу са тимом НПМ и омогућили остваривање мандата НПМ.

Члановима тима НПМ су пружене све тражене информације, обилазак и фотографисање просторија за задржавање, као и увид у документацију.

1.5. ПОСЕТА ЦПТ

ЦПТ је у марту 2021. године обавио периодичну посету Републици Србији, а у марту 2023. године *ad hoc* посету, чији је циљ био да испита поступање полиције према лицима

лишеним слободe. Чињенично стање које је утврдио приликом посета ЦПТ је изнео у извештајима, у којима је упутио и препоруке које је сматрао неопходним.⁴

Извештаји су достављени Републици Србији, која је након тога доставила своје одговоре на њих.⁵ Извештаји ЦПТ и одговори државе су јавно објављени и доступни на интернет страници ЦПТ.⁶

Током ове посете, НПМ је пратио начин на који је поступљено по препорукама ЦПТ. НПМ је пратио поступање само по оним препорукама које се односе на рад и услове у полицијским управама и њиховим организационим јединицама, односно препоруке чију примену је према оцени НПМ могуће пратити током посета полицијским управама.

Такође, у Извештају су представљени и налази о другим значајним питањима у вези са поступањем према задржаним лицима.

⁴ Извештај Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) од 9. до 19. марта 2021. год, ЦПТ/Инф (2022) 03 (Србија: Посета ЦПТ 2021); Извештај Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) од 21. до 30. марта 2023. год, ЦПТ/Инф (2024) 04 (Србија: Посета ЦПТ 2023).

⁵ Одговори и коментари надлежних власти Републике Србије на Извештај ЦПТ поводом пете периодичне посете Републици Србији спроведене у периоду од 9. до 19. марта 2021. године, ЦПТ/Инф (2022) 04 (одговор државе); Одговори власти Републике Србије на Извештај ЦПТ о посети Републици Србији спроведеној у периоду од 21. до 30. марта 2023. године, ЦПТ/Инф (2024) 05 (одговор државе).

⁶ <https://www.coe.int/en/web/cpt/serbia>.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА ЦПТ

ПРЕПОРУКЕ ЦПТ

ЦПТ позива српске власти да осигурају да се свим лицима које је полиција, из било ког разлога, лишила слободе, одобри право да обавесте блиског рођака или трећу страну по свом избору о својој ситуацији од самог почетка лишавања слободе (односно од тренутка када су приведени у полицијску станицу). Даље, притвореним особама треба пружити повратне информације о томе да ли је блиски рођак или неко друго лице обавештено о чињеници њиховог задржавања.⁷

Комитет позива српске власти да обезбеде да свим лицима које је полиција лишила слободе, из било ког разлога, буде дато право да од самог почетка лишења слободе обавесте о својој ситуацији блиског рођака или трећу страну по свом избору (односно од момента привођења у полицијску станицу). Даље, притвореним лицима треба дати повратну информацију о томе да ли је блиски рођак или неко друго лице обавештено о чињеници њиховог притвора, а одрицање од обавештења треба да буде прописно евидентирано у евиденцији притвора.⁸

НАЛАЗ НПМ:

Задржаним лицима се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу тако што сами обаве телефонски позив са службеног или личног телефона у присуству полицијских службеника (СПИ) или полицијски службеници обаве позив у присуству задржаног лица на број телефона који им лице да (Одељење полиције у седишту ПУ) или тако што у присуству полицијског службеника задржано лице обави телефонски разговор са службеног фиксног телефона из службене канцеларије (Одељење криминалистичке полиције у седишту ПУ).

У записнике о задржавању се уносе подаци о томе да је лице желело да обавести блиску особу и коју, као и да ли је та особа обавештена и када.

У документацији у коју је тим НПМ остварио увид, задржана лица су имала могућност да остваре ово право убрзо након почетка њиховог задржавања. Према наводима полицијских службеника, задржана лица се одмах поучавају о овом праву и могу га и остварити одмах по довођењу у полицијску станицу, односно одмах након што им је саопштено да су осумњичени. Међутим, дешава се да задржано лице прво одбије да оствари ово право, а после пар сати се предомисли и тада му буде омогућено да обавести члана породице или друго блиско лице о томе где се налази.

У неколико случајева је у рубрици предвиђеној за евидентирање обавештавања блиске особе евидентирано да је о задржавању лица обавештен бранилац. НПМ скреће пажњу на чињеницу да је овде реч о два различита права: праву доведених и задржаних лица да обавесте о томе члана породице или другу блиску особу и праву на приступ браниоцу, те да је потребно да се остваривање ових права одвојено евидентира.

⁷ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 35.

⁸ Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 30.

1.

УТВРЂЕНО

У ПУ Смедерево остваривање права задржаних лица да се о времену и месту задржавања обавести лице по избору није у свим случајевима уредно евидентирано.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити због чега тај потпис недостаје. Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.⁹

Записник о задржавању лица садржи податке о обавештавању чланова породице, других лица и надлежних органа о задржавању лица.¹⁰

ПРЕПОРУКА

ПУ Смедерево и полицијске станице у њеном саставу ће уредно евидентирати остваривање права задржаних лица да се о времену и месту задржавања обавести лице по избору, уношењем потребних података у записнике о задржавању, укључујући и податак да лице није желело да оствари ово право.

ПРЕПОРУКЕ ЦПТ

ЦПТ позива српске власти да предузму кораке како би се осигурало да се право на приступ адвокату примењује ефикасно од самог почетка лишавања слободе од стране полиције. Даље, време у којем су полицајци контактирали адвоката по службеној дужности (или приватног адвоката) и када је конкретан адвокат био одређен и присуствовао у полицијској станици требало би да буде јасно назначено у притворским регистрима. Притвореницима се такође мора пружити прилика да разговарају са својим адвокатом насамо.¹¹

Комитет позива српске власти да предузму кораке како би осигурали да се право на приступ адвокату ефикасно примењује од самог почетка лишавања слободе од стране полиције и да се спроводи у пракси, у светлу горе наведених напомена.¹²

НАЛАЗ НПМ:

Лицима лишеним слободе се омогућава да, непосредно по доласку у службене просторије полиције, позову браниоца по свом избору или им се, у случају обавезне одбране, одређује бранилац по службеној дужности позивањем Кол центра Адвокатске коморе.

⁹ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 40.

¹⁰ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19 и 93/22), чл. 111. т. 6.

¹¹ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 36.

¹² Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 31.

Наведено је потврђено увидом у решења о задржавању и записнике о задржавању лица. Лица задржана у прекршајном поступку или у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима, по правилу, не желе да ангажују браниоца, а сва лица задржана у кривичном поступку су имала или изабраног браниоца или им је постављен бранилац по службеној дужности.

Према наводима криминалистичких инспектора, када се грађанин позива у својству осумњиченог, у позиву се наводи и да има право на браниоца. Такође, уколико се у току прикупљања обавештења оцени да се позвани грађанин може сматрати осумњиченим, одмах се поучава о праву да узме браниоца који ће присуствовати његовом саслушању, о делу које му се ставља на терет и да све што изјави може бити коришћено као доказ у кривичном поступку. Осумњичени се позива да се изричито изјасни о томе да ли ће узети браниоца по свом избору и упозорава да ће му у случају обавезне одбране, ако не изабере браниоца, бити постављен бранилац по службеној дужности.

У образац Записника о саслушању осумњиченог предвиђено је да се унесе податак о томе да је осумњиченом омогућен поверљив разговор са браниоцем који је надзиран само гледањем, а не и слушањем и колико је тај разговор трајао, али не и у ком временском периоду (од кад до кад).

Записници о задржавању садрже податке о томе да ли је бранилац ангажован, његово/њено име и презиме и време када је контактиран, када је приступио задржаном лицу и када је обавио разговор са лицем. У случајевима задржавања чију документацију је тим НПМ прегледао, адвокати су брзо дошли у полицијску станицу - у року од најкасније 1 сат.

У образац Записника о саслушању осумњиченог унета је реченица да осумњичени пристаје да у предистражном поступку да свој исказ у присуству браниоца. Међутим, претходно није предвиђено уношење података о томе да се осумњичени изричито изјаснио да ли ће узети браниоца по свом избору. Осим што изостанак овог податка може довести до тога да се такав записник о саслушању сматра незаконитим доказом, евидентирање наведеног је од значаја и за проверу каснијих примедби лица, које је примила делегација ЦПТ приликом ранијих посета Републици Србији, да су им *ex officio* адвокати наметнути од стране полиције.

2.

УТВРЂЕНО

Образац записника о саслушању осумњиченог (ЗКП-11) не садржи податак о томе да ли се осумњичени изричито изјаснио да ли ће узети браниоца по свом избору.

РАЗЛОЗИ

Окривљени ће се након тога позвати да се изричито изјасни о томе да ли ће узети браниоца по свом избору, уз упозорење да ће му ако не изабере браниоца у случају обавезне одбране, бити постављен бранилац по службеној дужности у складу са одредбама овог законика.¹³

По налажењу Врховног касационог суда, основано бранилац окривљеног у поднетом захтеву указује да је правноснажним пресудама Вишег суда у Краљеву ЗК.51/18 од 24.01.2019.године и

¹³ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 - одлука УС и 62/21 - одлука УС), чл. 85. ст. 3.

Апелационог суда у Крагујевцу Кж1 204/19 од 14.05.2019. године, на штету окривљеног АА, учињена битна повреда одредаба кривичног поступка из члана 438. став 2. тачка 1) ЗКП. Ово из разлога што се побијане пресуде заснивају на доказима на којима се по одредбама ЗКП не могу заснивати и то на записнику о саслушању окривљеног ББ датом у ПУ Краљево 11.10.2018.године и записнику о саслушању правноснажно осуђеног ВВ датом у ПУ Краљево дана 10.10.2018.године, обзиром да је радња саслушања окривљеног ББ и правноснажно осуђеног ВВ поводом којих су сачињени наведени записници, извршена супротно одредби члана 85. став 3. ЗКП.

Наиме, одредбом члана 85. став 3. ЗКП прописано је да ће се окривљени позвати да се изричито изјасни о томе да ли ће узети браниоца по свом избору, уз упозорење да ће му, ако не изабере браниоца у случају обавезне одбране, бити постављен бранилац по службеној дужности, у складу са одредбама тог законика.

Одредбом става 4. истог члана прописано је да окривљени може бити саслушан у одсуству браниоца ако се изричито одрекао тог права, ако уредно позвани бранилац није присутан и ако је обавештен о саслушању (члан 300. став 1. ЗКП), а не постоји могућност да окривљени узме другог браниоца или ако за прво саслушање окривљени није обезбедио присуство браниоца ни у року од 24 часа од када је поучен о овом праву (члан 68. став 1. тачка 4) ЗКП), осим у случају обавезне одбране, а у ставу 5. члана 85. прописано је да ако окривљени није поучен или му није омогућено да користи права из става 2. овог члана или изјава окривљеног из става 3. овог члана у присуству браниоца није унета у записник или ако је поступљено противно ставу 4. овог члана или ако је исказ окривљеног добијен противно члану 9. тог законика, на исказу окривљеног не може се заснивати судска одлука.

Дакле, обавеза органа поступка, у конкретном случају полиције, је да у потпуности примени члан 85. став 3. ЗКП и да окривљеног позове да се изричито изјасни о томе да ли ће узети браниоца по свом избору, односно да ли жели да га заступа изабрани бранилац уз упозорење да ће му ако не изабере браниоца, у случају обавезне одбране бити постављен бранилац по службеној дужности и такву изјаву окривљеног унесе у записник.¹⁴

Записник о саслушању осумњиченог сачињен у смислу члана 289. став 4. ЗКП, уколико осумњичени није упозорен и није се изјаснио у смислу члана 85. став 3. ЗКП, представља у начелу незаконит доказ на ком се у смислу члана 85. став 5. ЗКП пресуда не може заснивати. Међутим, у сваком конкретном случају треба проценити да ли упозорење дато окривљеном и његово изјашњење о присуству браниоца на записнику, испуњава стандард упозорења који одговара условима из члана 85. став 3. ЗКП, а имајући при томе у виду и ставове Европског суда за људска права у предмету Алмаши против Србије од 08.10.2019. године, број представке 21388/15.

Дакле, у сваком конкретном случају, уколико упозорење дато окривљеном и његово изјашњење о присуству браниоца из члана 85. став 3. ЗКП експлицитно није констатовано у записнику о саслушању окривљеног позивањем на наведену законску норму, суд процењује да ли упозорење органа поступка и изјашњење окривљеног испуњавају стандард прописан одредбом члана 85. став 3. ЗКП, а од које процене суда зависи да ли записник о саслушању окривљеног представља законити или незаконити доказ.¹⁵

Неколико лица је такође навело да им је полиција наметнула избор адвоката са листе адвоката по службеној дужности коју је обезбедила адвокатска комора.¹⁶

¹⁴ Пресуда Врховног касационог суда Кзз 791/19 од 12. септембра 2019. год.

¹⁵ Правно схватање Врховног касационог суда заузето на седници Кривичног одељења од 26. октобра 2020. год.

¹⁶ Србија: Посета ЦПТ 2007, ЦПТ/Инф (2009) 1, пар. 24.

Такође, неколико лица се пожалило да су морали да узму браниоца по службеној дужности, којег им је одредила полиција, и да им није било допуштено да контактирају сопственог браниоца пре рочишта.¹⁷

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће изменити формулар записника о саслушању осумњиченог (ЗКП-11), тако да се у записник уноси и податак о изричитом изјашњењу осумњиченог о томе да ли ће узети браниоца по свом избору.

ПРЕПОРУКА ЦПТ

Комитет понавља своју препоруку да српске власти предузму активне кораке да осигурају да полицијски службеници јасно саопште правни статус лица позваних у полицијску станицу у свим фазама испитивања, у складу са члановима 288. и 289. ЗКП. Конкретно, ако постоје елементи који упућују на то да је неко лице осумњичено за кривично дело, разговор треба прекинути, лицу треба дати информативни лист, а разговор треба наставити само у присуству адвоката. Штавише, таква фаза треба да буде предмет аудио и видео снимања (види став 16).¹⁸

НАЛАЗ НПМ:

Када се грађанин позива ради давања обавештења о кривичном делу или учиниоцу у позиву се наводи разлог позивања, у ком се својству позива и упозорење да може бити доведено ако се не одазове позиву, а уколико се ради о осумњиченом наводи се и да има право на браниоца. Уколико се у посебним случајевима, изузетно, лице позива телефоном или електронским путем, инспектор се представља грађанину, саопштава му разлог позивања и својство у којем се позива.

Законик о кривичном поступку не прописује посебна права грађанина који се позива ради давања обавештења нити предвиђа обавештавање грађанина о правима, а нема сметње да позвани грађанин дође са адвокатом. Грађанин обавештења даје добровољно. Ако у току прикупљања обавештења криминалистички инспектор оцени да постоје основи сумње да је позвани грађанин учинилац кривичног дела и да се може сматрати осумњиченим, одмах му то јасно ставља до знања, обавештава га о делу које му се ставља на терет и поучава о праву да се сам брани или да ангажује браниоца који ће присуствовати саслушању. Прикупљање обавештења од грађанина се тада прекида, разговор даље не тече, већ су радње усмерене на ангажовање браниоца. О томе се обавештава надлежни јавни тужилац који најчешће и обавља саслушање осумњиченог, а ређе присуствује саслушању или саслушање поверава полицији. Саслушању осумњиченог приступа се тек када приступи бранилац и обави поверљив разговор са клијентом.

Саслушања се аудио-видео не снимају нити су за то одређене и одговарајуће опремљене посебне просторије. Инспектори, када им то повери јавни тужилац, саслушања обављају у својим канцеларијама.

ПРЕПОРУКА ЦПТ

ЦПТ препоручује српским властима да обезбеде строго поштовање начела лекарске поверљивости и да полицијски службеници прецизно евидентирају видљиве

¹⁷ Србија: Посета ЦПТ 2017, ЦПТ/Инф (2018) 21, пар. 35.

¹⁸ Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 34.

повреде у релевантним записницима у светлу горе наведених напомена (види такође став 85.). Конкретно, примедбе које је дао Комитет у ставу 20. у вези са важношћу улоге коју има затворски чувар у спречавању злостављања такође су релевантне у овом контексту.¹⁹

НАЛАЗ НПМ:

У ПУ Смедерево се обавезно позива служба хитне медицинске помоћи ради обављања лекарског прегледа и утврђивања да ли је лице способно за задржавање. О томе се сачињава и посебна службена белешка. У седишту ПУ овај преглед се обавља у службеној канцеларији, а у СПИ у једној просторији поред дежурне службе, која је под видео надзором.

Увидом у записнике о задржавању може се уочити да је присуство полицијских службеника лекарским прегледима често и да се то присуство евидентира у записнике о задржавању, најчешће уз навођење разлога, а као разлог се наводи опасност од бекства. Нема података да је присуство полицијског службеника захтевао лекар. Полицијски службеници наводе да лекари, по правилу, ради своје безбедности захтевају да прегледу задржаног лица присуствује полицијски службеник.

НПМ указује да присуство полицијских службеника лекарским прегледима никако не би требало да буде правило, већ изузетак, до којег долази само уколико постоје нарочити безбедносни разлози који указују на ту потребу. Сама чињеница да се обавља лекарски преглед задржаног лица није довољан разлог да се наруши приватност његовог прегледа, већ је потребно да у конкретном случају постоје безбедносни разлози, на које ће полицијски службеници упозорити лекара како би донео одлуку о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Уколико лекар затражи да полицијски службеници присуствују лекарском прегледу задржаног лица, прегледу би требало да присуствују службеници истог пола ког је и лице које се прегледа и то тако да не могу да чују разговор између лекара и лица, а присуство лекарским прегледима и разлоге за то полицијски службеници би требало да писмено евидентирају.

Тим НПМ је наишао на повреде само у једном случају, када је на лекарском прегледу коме није присуствовао полицијски службеник лекар констатовао да је лице способно за задржавање и да има огреботину на десном образу.

Уочено је да о првом лекарском прегледу лица која је задржала ПС Смедеревска Паланка постоји службена белешка, али да подаци о овим прегледима нису увек уношени у записнике о задржавању, иако је у формулару записника предвиђен унос података о здравственом стању задржаног лица приликом пријема.

Записници о задржавању садрже значајне информације о току задржавања и остваривању права лица током трајања задржавања. Подаци из записника служе и за проверу каснијих евентуалних примедби на услове задржавања и поступање полицијских службеника. За разлику од службених белешки, задржано лице има могућност да изношењем примедби оспори поједине информације из записника или да их потписом без примедби потврди, на пример да ли је лекарском прегледу присуствовао полицијски службеник.

¹⁹ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 37.

3.

УТВРЂЕНО

У више записника о задржавању које је одредила ПС Смедеревска Паланка нису унети подаци о лекарским прегледима лица који су обављени пре смештаја у просторије за задржавање.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити због чега тај потпис недостаје. Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.²⁰

Записник о задржавању лица садржи податке о видљивим телесним повредама, другим сазнањима о здравственом стању и пруженој медицинској помоћи задржаном лицу.²¹

ПРЕПОРУКА

У записнике о задржавању које је одредила ПС Смедеревска Паланка ће се уносити подаци о здравственом стању и пруженој лекарској помоћи задржаним лицима пре смештаја у просторију за задржавање.

ПРЕПОРУКЕ ЦПТ

ЦПТ препоручује српским властима да предузму кораке како би се обезбедило да без одлагања осигурају да сва лица која је полиција задржала буду у потпуности обавештена о својим основним правима од самог почетка њиховог лишавања слободе (то јест, од тренутка када су дужна да остану у полицији). То би требало осигурати пружањем јасних усмених информација на самом почетку, које би се допуњавале што је пре могуће (то јест, одмах по њиховом доласку у полицијске просторије) давањем писменог обрасца у којем би се њихова права директно приказивала.

Даље, Комитет такође препоручује да се различите верзије информативних листова обједине и стандардизују и да увек садрже право притвореног лица да обавести трећу страну и да приступи лекару како је наведено у члану 69. ЗКП.²²

Комитет позива српске власти да уложи неопходне напоре како би осигурали да полицијски службеници буду посебно пажљиви у време хапшења и у каснијим фазама притвора како би се осигурало да притворена лица заиста могу да разумеју своја права. Полиција је дужна да се увери да је то тако. Даље, сви информативни листови које користи српска полиција за задржавање осумњичених за кривична дела треба да садрже одредбу о правима на приступ адвокату и лекару, као и

²⁰ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 40.

²¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 38. и чл. 111. т. 8.

²² Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 38.

обавештење трећег лица о притвору (укључујући конзуларни орган), сходно члану 29. ППО.

Даље, треба предузети делотворне кораке како би се осигурало да се притвореним страним држављанима који не разумеју српски језик одмах пруже услуге преводиоца и да се од њих не тражи да потписују изјаве или друге документе без ове помоћи. Коначно, сва лица лишена слободе треба да добију информације о својим процесним правима у формату који им је доступан, у зависности од њихових потреба: нпр. величина слова, или писање једноставним и приступачним језиком, усмено, различите потребе особа.²³

НАЛАЗ НПМ:

Према службеним наводима, сва лица се од почетка лишења слободе обавештавају о правима која им припадају, усмено на лицу места, пре довођења у полицијску станицу, а по доласку у станицу уручивањем писаног обрасца који садржи обавештење о правима.

Из документације коју је тим НПМ прегледао се види да су лица добијала писмено обавештење о правима убрзо по довођењу у полицијску станицу.

Полицијски службеници наводе и да се потруде да усмено објасне права уколико лице не разуме шта пише у формулару. У информационом систему су доступни обрасци обавештења о правима на српском, на језицима националних мањина и на енглеском језику. Више миграната из блискоисточних земаља које је ПУ Смедерево лишила слободе у претходном периоду су обавештени о својим правима уз помоћ тумача, што је евидентирано на формулару обавештења о правима.

Користи се неколико обавештења о правима и лицима се уручују у зависности од њиховог статуса, односно зависно од тога да ли је реч о доведеном, задржаном или ухапшеном лицу. Ови обрасци садрже листу права предвиђену Правилником о полицијским овлашћењима, односно Закоником о кривичном поступку, укључујући и права која представљају заштитне мере од злостављања.

У обрасцу Записника о саслушању осумњиченог унето је да се осумњичени обавештава о службеном језику који је у употреби, да има право да се служи својим језиком или језиком који разуме, те да ће му се осигурати превођење ако не разуме српски језик и жели да користи свој језику. У овај записник се уносе и подаци о томе да ли осумњичени разуме или не српски језик, као и ко је ангажовани преводилац / тумач.

ПРЕПОРУКЕ ЦПТ

ЦПТ препоручује српским властима да предузму мере како би осигурале да записници о задржавању неке особе пружају потпун и тачан приказ свих значајних догађаја који се дешавају током боравка притвореног лица у полицијском притвору. Нарочито треба водити рачуна да се тачно евидентира време службеног почетка лишавања слободе, време када се контактира адвокат по службеној дужности или приватни адвокат, време када је именовани адвокат званично именован и време када је адвокат заправо присутан у полицијској станици.²⁴

²³ Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 39.

²⁴ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 39.

Комитет понавља своју препоруку да српске власти предузму мере како би се осигурало да записник о лишавању слободe особе пружи потпун и тачан приказ свих значајних догађаја који су се десили током боравка притвореника у полицијском притвору. Посебно треба водити рачуна о тачном евидентирању времена ефективног почетка лишења слободe и тачном евидентирању свих фаза које воде до именовања адвоката, њиховог доласка у полицијску станицу и трајања поверљивог разговора са осумњиченим.²⁵

НАЛАЗ НПМ:

Сходно важећим прописима, задржавање лица у кривичном поступку се рачуна од момента хапшења, односно одазивања на позив; за лица задржана у прекршајном поступку од почетка довођења; а за лица задржана у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима од тренутка када се утврди да је возач у алкохолисаном стању или под дејством психоактивних супстанци, односно од тренутка одбијања да се подвргне испитивању.

Ипак, тим НПМ је уочио да се време задржавања у кривичном поступку у ситуацијама када је лице позвано ради прикупљања обавештења од грађанина, па је у току прикупљања обавештења оцењено да може бити сматран осумњиченим, рачуна од када лицу саопште да је осумњичен. Поред тога, записници о задржавању су садржали недоследности у погледу рачунања почетка задржавања. На пример, у једном предмету задржавања у прекршајном поступку, задржавање се рачунало од 21:05, обавештавање блиске особе је обављено у 20:45, а довођење је започето у 20:40; у другом предмету време уручивања решења о задржавању се подудара са временом почетка задржавања. Такође, у једном предмету ПС Смедеревска Паланка адвокат је контактиран у 20:15, а почетак задржавања у кривичном поступку се рачунао од 20:40. Све ово говори о томе да је лице које је задржано извесно време пре тога провело у полицијској станици, у коју се или јавило по позиву или је доведено, односно ухапшено, а да то време није рачунато као почетак задржавања.

4.

УТВРЂЕНО

У ПУ Смедерево почетак задржавања у више случајева задржавања у кривичном и прекршајном поступку се погрешно рачунао.

РАЗЛОЗИ

Лице ухапшено у складу са чланом 291. став 1. и чланом 292. став 1. овог законика, као и осумњиченог из члана 289. ст. 1. и 2. овог законика, јавни тужилац може изузетно задржати ради саслушања најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив.²⁶

Време задржавања лица се рачуна од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење када су се стекли услови за задржавање у прекршајном поступку, односно од момента хапшења или одазивања на позив када су се стекли услови за задржавање у кривичном поступку.²⁷

²⁵ Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 44.

²⁶ Законик о кривичном поступку, чл. 294. ст. 1.

²⁷ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 32.

ПРЕПОРУКА

ПУ Смедерево и полицијске станице у њеном саставу ће почетак задржавања рачунати:

- у кривичном поступку од момента хапшења или одазивања лица на позив;
- у прекршајном поступку од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење.

Са друге стране, у предметима задржавања у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима које је тим НПМ прегледао, почетак задржавања се исправно рачунао.

Као што је раније наведено, у записницима о задржавању у које је тим НПМ имао увид су уношени подаци о томе када је бранилац контактиран, рачунајући и браниоца по службеној дужности, када је приступио у полицијску станицу и обавио поверљив разговор. Такође, у обрасцу Записника о саслушању осумњиченог предвиђено је да се унесе податак о дужини трајања тог разговора, који је, како је у обрасцу одштампано, надзиран само гледањем, а не и слушањем.

Према наводима полицијских службеника, задржаним лицима се омогућава да документацију о задржавању држе код себе током трајања задржавања, уколико то желе. Такође, по истеку задржавања добијају један примерак записника. Записници које је тим НПМ прегледао су били уредно потписани од стране задржаних лица.

ПРЕПОРУКЕ ЦПТ

ЦПТ препоручује да српске власти у пракси уведу електронско (тј. аудио и/или по могућности видео) снимање свих полицијских разговора у светлу примедби у ставу 20. Даље, желео би да буде обавештен о полицијским установама у којима су собе за разговор опремљене уређајима за аудио и видео снимање.²⁸

Комитет понавља своју препоруку да српске власти успоставе систем за систематско аудио-видео снимање свих полицијских разговора са осумњиченима за кривична дела, спроведених у складу са чланом 289. ЗКП. Ово би захтевало успостављање потпуно опремљених просторија за разговоре у полицијским станицама, усвајање подзаконских аката о складиштењу података и техничким захтевима, као и обуку запослених за њихово коришћење. У начелу, систематско снимање треба да обухвати све фазе полицијског испитивања, укључујући и давање информација о правима на почетку интервјуа.²⁹

НАЛАЗ НПМ:

У седишту ПУ Смедерево саслушања осумњичених, када им је ова радња поверена од стране јавног тужилаштва, се обављају у канцеларијама криминалистичких инспектора које нису под аудио-видео надзором, а у те сврхе није опредељена и опремљена ни једна просторија.

Имајући у виду да наведена пракса није специфична само за ПУ Смедерево, већ да постоји и у другим полицијским управама, те да је питање снимања саслушања и других разговора полицијских службеника са осумњиченима системског карактера,

²⁸ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 41.

²⁹ Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 43.

НПМ ће посветити посебну пажњу решавању овог питања кроз континуирани дијалог са Министарством унутрашњих послова и евентуално упућивање препорука за унапређење поступања.

ПРЕПОРУКА ЦПТ

ЦПТ препоручује да се извештаји о примени средстава принуде саставе брзо и тачно, у складу са чланом 105 Закона о полицији, као и да се процена усклађености такве принуде са принципима неопходности, пропорционалности и законитости спроводе са анализом свих релевантних информација од стране непосредног супервизора. На крају, треба израдити извештаје о примени средстава принуде за све случајеве у којима је примена силе била неопходна, посебно у време лишења слободе притвореног лица.³⁰

НАЛАЗ НПМ:

У седишту ПУ тим НПМ је добио податак да је у 2023. години физичка снага употребљена 20 пута, а једном гумена палица.

Извештаји о употреби се ажурно састављају и подносе, а оцена оправданости и правилности се доноси у законом прописаном року.

У једном случају средства принуде су употребљена према групи од 19 НН лица. Два полицијска службеника употребила су гумену палицу, а тројица физичку снагу. Није било повређених полицијских службеника ни лица која су се јавила у здравствену установу ради пружања медицинске помоћи. Извештаји о употреби средстава принуде сачињени су истог дана, одмах након интервенције. У предмету је пронађен видео снимак на ЦД-у, који је и коришћен приликом оцене оправданости и законитости употребе средстава принуде.

У другом случају употребе физичке снаге у угоститељском објекту током ноћи, извештај о употреби, који је садржао опис догађаја, разлоге и законски основ и начин употребе средстава принуде, је састављен ажурно – наредног дана, а употреба је оцењена оправданом и правилном у року од два дана. Приликом оцењивања, узете су у обзир и изјаве сведока догађаја, као и лекарски извештаји о повредама.

НПМ на овом месту жели да укаже на значај савесне и брижљиве оцене оправданости и законитости употребе средстава принуде, којој претходи утврђивање свих околности употребе на основу свих доступних извора информација, а не само на основу извештаја полицијских службеника који су принуду употребили. **На основу налаза из посете тим НПМ закључује да се у ПУ Смедерево тако и поступа, због чега НПМ похваљује ову ПУ.**

ПРЕПОРУКА ЦПТ

ЦПТ препоручује да се предузму мере како би се осигурало да све полицијске станице поседују залиху основних хигијенских производа као што су сапун и хигијенски улошци за притворена лица.³¹

³⁰ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 42.

³¹ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 45.

НАЛАЗ НПМ:

Тим НПМ је обишао просторије за задржавање у СПИ Смедерево и затекао их је чисте и уредне у погледу услова за боравак.³² У обе просторије се налази по wc шоља са испирачем и умиваоник са чесмом, који су у задовољавајућем стању. Према службеним наводима, задржана лица приликом смештања добијају тоалет папир, а на захтев добијају течни сапун тако што им се кроз врата сипа доза на руке. Постељина, која је такође затечена чиста, се пере у Окружном затвору у Смедереву.

I просторија за задржавање у СПИ Смедерево

II просторија за задржавање у СПИ Смедерево

³² НПМ је више пута обишао ове просторије, последњи пут 2021. год: Извештај о посети ПУ Смедерево бр. 412-91/21 од 15. септембра 2021. год.

ПРЕПОРУКЕ ЦПТ

Комитет такође препоручује да се притвореним особама обезбеде храна и вода након осам сати од почетка лишавања слободе. С тим у вези, треба изменити одговарајућу одредбу Правилника о условима притворског простора у складу са тим.³³

Комитет понавља своју препоруку да српске власти обезбеде да се лицима у полицијском задржавању нуди храна у редовним интервалима током њиховог боравка. Такође, Комитет сматра да лицима у полицијском притвору треба обезбедити најмање један топли оброк дневно, који би требало да буде обилнији од сендвича. Даље, различити јеловници засновани на здравственим и културним потребама треба да буду доступни у складу са одредбама члана 37. ППО-а.³⁴

НАЛАЗ НПМ:

Сходно домаћим прописима, задржаном лицима се обезбеђује један оброк у року од шест сати од момента задржавања, а у случају да задржавање траје дуже од 12 сати, обезбеђују се три obroка.³⁵

За разлику од великој броја других полицијских станица које је НПМ посећивао, лицима задржаним у СПИ Смедерево се омогућава један топли оброк дневно. Исхрана се обезбеђује из ОЗ Смедерево. Такође, религијским потребама је могуће изаћи у сусрет, па је у понуди и риба, најчешће у конзерви.

2.2. ДРУГА ПИТАЊА

Током 2023. године у просторијама СПИ Смедерево је било задржано 498 лица, од тога 248 по Закону о безбедности саобраћаја на путевима, 152 у прекршајном поступку, 30 у кривичном, а 42 лица по решењима ПС Смедеревска Паланка, односно 26 по решењима ПС Велика Плана.³⁶ Од почетка 2024. године до дана посете било је укупно 62 задржаних лица.

С обзиром да ПУ Смедерево не располаже са довољним бројем просторија за задржавање,³⁷ задржавање лица се у ситуацијама када су ове просторије заузеле обавља у службеним канцеларијама у ПУ Смедерево. Ово се често дешава. Неретко је реч о алкохолисаним лицима, што повећава ризик од инцидената и уједно омета рад полицијских службеника. На ово је НПМ већ указивао након претходних посета овој ПУ,³⁸ али нажалост ситуација је непромењена.

Као што је НПМ већ истицао, уз разумевање околности да у свакој полицијској управи постоји ограничен број просторија за задржавање, да у оквиру више полицијских управа нема довољно ових просторија и да у ситуацијама када је потребно задржати више лица истовремено неће бити могућности да се за свако задржано лице она

³³ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 45.

³⁴ Србија: Посета ЦПТ 2023, пар. 49.

³⁵ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 37. ст. 2.

³⁶ Иако ПС Велика Плана располаже са две просторије за задржавање, догађа се да се ове просторије не користе због продирања воде у њих након већих падавина. НПМ је о овоме известио након претходне посете овој ПС: Извештај о посети ПУ Смедерево бр. 412-91/21 од 15. септембра 2021. год, поглавље 5. Услови боравка у просторијама за задржавање.

³⁷ По две просторије у СПИ Смедерево и ПС Велика Плана капацитета за по једно лице, односно укупно четири просторије капацитета за четири лица.

³⁸ Извештај о посети ПУ Смедерево, бр. 412-42/20 од 27. маја 2020. год.

обезбеди, НПМ сматра да пракса задржавања лица у службеним канцеларијама ни у ком случају не сме да буде трајног, већ привременог карактера, односно само док се не обезбеди довољан број просторија за задржавање које испуњавају услове за боравак у њима, чему би Министарство унутрашњих послова требало да тежи. Задржаним грађанима је неопходно обезбедити боравак у адекватним и безбедним условима, а полицијским службеницима услове за несметано обављање њихових послова.

НПМ указује Министарству унутрашњих послова на овај проблем, како би као приоритет било размотрено оспособљавање још просторија за задржавање у организационим јединицама ПУ Смедерево.

5.

УТВРЂЕНО

У ПУ Смедерево је недовољно просторија за задржавање лица.

РАЗЛОЗИ

Полицијски притвор требало би у принципу да буде релативно кратког трајања. Сходно томе, не може се очекивати да физички услови притвора буду тако добри унутар полицијске установе као на другим местима лишавања слободе, где се особе држе током дужег временског периода. Међутим, извесни основни материјални захтеви морају бити задовољени.³⁹

Полицијски притвор је (или би требао да буде) кратког трајања. Упркос томе, услови притвора у полицијским ћелијама морају задовољити одређене основне критеријуме.⁴⁰

Комитет препоручује да се предузму кораци како би се обезбедило да просторије за задржавање у полицијским станицама буду оспособљене за боравак дужи од неколико часова и да се обезбеде услови у смислу услова и хигијене, добро осветљење, чиста ћебад и душеци. Комитет би желео да буде обавештен о корацима које ће органи Републике Србије предузети да се такво стање обезбеди у свим посећеним полицијским станицама.⁴¹

Лице коме је одређено задржавање може се задржавати у службеним просторијама Министарства које су намењене за задржавање лица, као и у одговарајућим за то намењеним просторијама правосудних органа Републике Србије.

Изузетно, лице се може задржати и у другим радним службеним просторијама Министарства или у простору службеног возила намењеном за превоз лица, за време које је потребно ради вршења неодложних полицијских послова или примене полицијских овлашћења, уз сталан надзор од стране полицијског службеника.⁴²

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће у ПУ Смедерево и полицијским станицама у њеном саставу обезбедити довољно просторија за задржавање.

³⁹ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 42.

⁴⁰ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 47.

⁴¹ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 42.

⁴² Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 31. ст. 1. и 3.